

ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

Основными «местами перелива» кризисных проявлений в развитые страны с уже сформировавшимися рынками являются: международная торговля: сокращение экспортно-импортных операций; прямые иностранные инвестиции и инвестиции в долговые обязательства компаний страны - «очага» кризиса.

Основными «местами перелива» кризисных проявлений в развивающиеся страны с формирующимися рынками являются: международные рынки межбанковского кредитования, приостановка которых означает прекращение или усложнение процедуры кредитования банков развивающихся стран; международная торговля: сокращение экспорта развивающихся стран из-за снижения спроса на сырьё; дочерние компании международных корпораций в развивающихся странах, подверженные проблемам материнских компаний за рубежом.

Из вышерассмотренного можно сделать следующие выводы: современные финансово-экономические кризисы, в частности феномен мирового финансово-экономического кризиса 2008 г., необходимо рассматривать как составляющую в контексте общей динамики развития мировой экономики за последние три столетия, как логическое продолжение череды подъёмов и финансово-экономических кризисов. В данной динамике были выявлены следующие паттерны, объясняющие общие закономерности в причинах возникновения и характере протекания финансово-экономических кризисов: спекуляции на рынке ключевого актива, перепроизводство товара, неэкономический и глобальный паттерн.

Литература

1. Kindleberger C.P. Manias, Panics, and Crashes: A History of Financial Crises / C.P. Kindleberger, R. Aliber. - John Wiley & Sons, 2005.- 309 p.
2. Glasner D. Business cycles and depressions: an encyclopedia / D. Glasner, Th.F. Cooley.- New York : Garland Publishing.- 1997.- 757 p.
3. Главная книга о кризисе : сборник / ред.-сост. Бузгалин А.В. – М.: Эксмо, 2009. – 256 с.
4. The greatest economic crises in the history. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://playinforkeeps.blogspot.com/2008/02/greatest-economic-crisis-in-history.html>
5. Маркс К. Капитал. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://lib.aldebaran.ru/author/marks_karl/marks_karl_kapital/

Рецензент доктор экон. наук, профессор В.И. Плаксин

330.342.22

*Головченко Н.З., к.е.н., Кацап Ю.С., магистрант,
Кримський економічний інститут КНЕУ імені Вадима Гетьмана,
м. Сімферополь*

ОЦІНКА МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК ПОСТІНДУСТРІАЛЬНИХ КРАЇН

На сучасному етапі розвитку соціально-економічних відносин країн з ефективною економікою відбувається трансформація індустріальної економіки в постіндустріальну, що приводить до зміни потреб і переваг суб'єктів ринкових відносин, активному впровадженню інтелектуального продукту, зрушенню у виробничій сфері убік переважного виробництва послуг, що призводить до зростання ролі освіти. Формування ефективної постіндустріальної економіки припускає необхідність виявлення основних умов її конкурентоспроможності з метою наступного їхнього використання при моделюванні процесів трансформації з урахуванням вітчизняних особливостей, що дозволить детермінувати орієнтири постіндустріальних перетворень економіки країни. Вихідні теоретичні положення, що стосуються вивчення національної економіки та рівня її конкурентоспроможності, освітлені в дослідженнях Лук'яненко Д.Т., Поручника А.М., Антонюка Л.Л. та ін.[1, с. 115]. Однак відомі дослідження не акцентовані на актуальній у цей час трансформації, яка характерна для сучасного періоду формування економічної системи постіндустріального типу. Наслідком цього є недостатня вивченість природи постіндустріальної трансформації і її впливу на розвиток конкурентоспроможної економічної системи.

Мета статті - оцінка міжнародної конкурентоспроможності економік постріндустріальних країн і обґрунтування орієнтирів формування ефективної економіки України.

В умовах глобалізації країни конкурують у виборі інституціональних структур і стратегій формування національних моделей перетворень, здатних стимулювати господарський прогрес і підвищення добробуту народу. Звідси можна зробити висновок, що конкурентоспроможність національної економіки в постіндустріальному вимірі - прояв ефективності соціально-економічної

ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

системи, що інтегрує інтереси суб'єктів господарювання різних рівнів і напрямляє їх у русло успішного динамічного розвитку в глобальному світогосподарському середовищі [2].

Як відомо, найбільш важливі критерії конкурентоспроможності національної економіки знайшли відбиття у зведеному індексі конкурентоспроможності. Рейтинги конкурентоспроможності засновані на комбінації загальнодоступних статистичних даних і результатів опитування керівників компаній - великого щорічного дослідження, яке проводиться Всесвітнім економічним форумом. Основним засобом узагальноної оцінки конкурентоспроможності країн є Індекс глобальної конкурентоспроможності (GCI) (табл. 1) [3].

Таблица 1

Глобальний індекс конкурентоспроможності (GCI) *

Країна	Рейтинг		Відхилення
	2008-2009	2009-2010	
Швейцарія	2	1	+1
США	1	2	-1
Сінгапур	5	3	+2
Швеція	4	4	0
Данія	3	5	-2
Фінляндія	6	6	0
Німеччина	7	7	0
...
Польща	53	46	+7
Росія	51	63	-12
Україна	72	82	-10

У рейтингу конкурентоспроможності 2009-2010 рр. найбільш конкурентоспроможною країною світу стала Швейцарія, випередивши за цим показником США, які опустилися на 2-е місце через ослаблення фінансових ринків і макроекономічної стабільності. У п'ятірку лідерів входять також Сінгапур, Швеція й Данія.

У першій десятці як і раніше переважають європейські країни, туди потрапили Фінляндія (6), Німеччина (7) і Нідерланди (10). Це пов'язане насамперед з об'ємним внутрішнім ринком, потужною високотехнологічною промисловістю, високою продуктивністю праці, сучасною інфраструктурою. При цьому Великобританія, хоч і залишається дуже конкурентоспроможною, продовжила падіння, що почалося торік, перемістившись ще на один рядок униз, до 13-го місця.

Росія виявилася єдиною із країн БРІК (Бразилія, Росія, Індія, Китай), що погіршила свої позиції. Головними причинами падіння є недостатня ефективність державної влади, низький рівень незалежності судової системи. Головними перевагами Росії як і раніше є великий обсяг ринку й відносна макроекономічна стабільність, хоча це частково стало результатом неочікувано зростаючих доходів від експорту нафти, і тому в довгостроковій перспективі стійкість може зникнути.

Польща в цьому році займає 46-е місце. По виконанню критеріїв Лісабонської Стратегії (ЛС) Польща займає далеке 24-е місце з 27 країн ЄС. У цій країні один із самих зарегульованих ринків праці, а також несприятливий бізнес клімат. Низький рівень інвестицій і інноваційної діяльності не дозволяють будувати оптимістичні плани на довгостроковий стійкий ріст. Незважаючи на таку тверду оцінку виконання Польщею положень ЛС, ця країна досить професійно справляється із кризою.

У світовому рейтингу конкурентоспроможності Україна зайняла 82-е місце, за рік опустившись на 10 позицій. Значне погіршення індексу конкурентоспроможності України викликане тим, що країна зіткнулася із серйозними проблемами, пов'язаними з різким падінням попиту на експортну продукцію, девальвацією гривні й руйнуванням фінансової системи. На 82-м місці Україна сусидить із африканськими країнами Гамбією (81) і Алжиром (83), а серед країн СНД випереджає Грузію (90), Вірменію (97), Таджикистан (122) і Киргизстан (123).

Глобальний індекс конкурентоспроможності розглядає ряд факторів, які є найбільш важливими в оцінці продуктивності й конкурентоспроможності країни, і групує їх в 12 індикаторів. Усі складові відіграють важливу роль деякою мірою для всіх країн, відносне значення кожної з них залежить від конкретного етапу розвитку країни (табл. 2.) [3, 4].

При віднесенні національної економіки до тієї або іншої стадії конкурентоспроможності за основу приймають рівень розвитку галузей, що беруть участь у міжнародній конкуренції, хоча процес конкуренції в галузях, орієнтованих на внутрішній ринок, теж охоплюється цим поняттям.

Класифікація країн за стадіями розвитку 2009-2010 рр.

Стадія	Країни на даній стадії	Критерії
Стадія 1 (факторна орієнтованість)	Індія, Вірменія, Єгипет, Киргизія, Молдова, Філіппіни, Таджикистан, Узбекистан	ВВП на душу населення в країні є нижчим за 2 тис. дол., або частка первинного (сировинного) експорту у загальному обсязі експорту перевищує 70% і країна конкурує на міжнародному ринку за низькими цінами на продукцію, що вироблена її підприємствами.
Перехід від стадії 1 до стадії 2	Китай, Колумбія, Азербайджан, Казахстан, Україна, Албанія, Боснія и Герцеговина, Туніс, Венесуела	ВВП на душу населення від 2 до 3 тис. дол. Питома вага факторів, що визначають базові вимоги для цих економік, поступово зменшуються з 50 до 40%, а питома вага факторів, що підвищують ефективність виробництва, зростає з 40 до 50% у міру того, як ВВП у розрахунку на душу населення зростає від 2 до 3 тис. дол.
Стадія 2 (орієнтація на ефективність)	Аргентина, Бразилія, Чилі, Литва, Мексика, Польща, Румунія, Росія, Туреччина, Болгарія, Латвія, Перу, Сербія, Південна Африка, Таїланд, Уругвай	Країни з ВВП на душу населення від 3 до 9 тис. дол., які експортують сировинних товарів не більше 70% від загального обсягу свого експорту
Перехід від стадії 2 до стадії 3	Естонія, Чеська республіка, Угорщина, Словачка республіка, Тайвань, Китай	Країни з доходом на душу населення у діапазоні від 9 до 17 тис. дол. Частка впливу інноваційних факторів при оцінюванні зростає від 10 до 30%
Стадія 3 (перехід на інновації)	США, Германія, Франція, Ірландія, Ізраїль, Японія, Корея, Іспанія, Швеція	Країни з доходом на душу населення понад 17 тис. дол. з часткою сировинного експорту не вищою за 70% від загального обсягу

Жодна країна не проходить через усі стадії розвитку конкурентних переваг у точній відповідності з теоретичною концепцією й навіть може минути деякі стадії.

Необхідно визначити характерні ознаки, найбільш істотні для росту економічного добробуту націй, які мають окремі галузі економіки країни.

Розглянемо конкурентні переваги національних економік провідних країн за соціально-економічними показниками (рис. 1).

Рис. 1. Позиціонування постіндустріальних країн за індикаторами GCI, 2009-2010 рр.

Випередження Швейцарії цього року пояснюється тим, що продуктивність цієї країни залишається порівняно стабільною, тоді як США послабляє свої позиції. Економіка Швейцарії продовжує характеризуватися відмінною інноваційною потужністю й високим розвитком культури бізнесу, займаючи 3-є місце за розвитком бізнесу й 2-є місце за інноваційною потужністю. Конкурентоспроможність також забезпечується відмінною інфраструктурою (5-е місце) і добре функціонуючим ринком товарів (5-е місце), а також найефективнішим ринком робочої сили (2-е місце).

Займаючи кілька років підряд вершину рейтингу, США опустилися на одну позицію й зайняли 2-е місце цього року. Країна продовжує відкривати багато структурних можливостей, що робить продуктивність її економіки. Однак, кількість ризиків, що загострюються, вплинули на місце країни в рейтингу. Ринок праці займає 3-є місце, характеризується простотою наймання працівників і гнучкістю заробітної плати. Ринок товарів країни (12-е місце) також характеризується низькою стабільністю в 280

ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

умовах жорсткої конкуренції. Самою слабкою стороною США продовжує залишатися макроекономічна стабільність (93-е місце).

Німеччина перебуває стабільно на 7-му місці. Країна займає 1-е місце за якістю своєї інфраструктури. Її ринок товарів визначається ефективним (18-е місце) з високим рівнем конкуренції між компаніями. Фінансовий ринок також продовжує одержувати порівняно високі оцінки (20-е місце). Німеччина має високий рівень розвитку бізнесу (2-е місце). Ці характеристики дають можливість країні одержувати більші вигоди від розміру ринку (5-е місце). З іншого боку, ринок праці Німеччини є дуже негнучким (124-е місце), де недолік гнучкості у визначенні заробітної плати й високих витратах звільнення перешкоджають створенню робочих місць.

На рис. 2 показані конкурентні переваги України в порівнянні з іншими країнами з ринковою економікою [4].

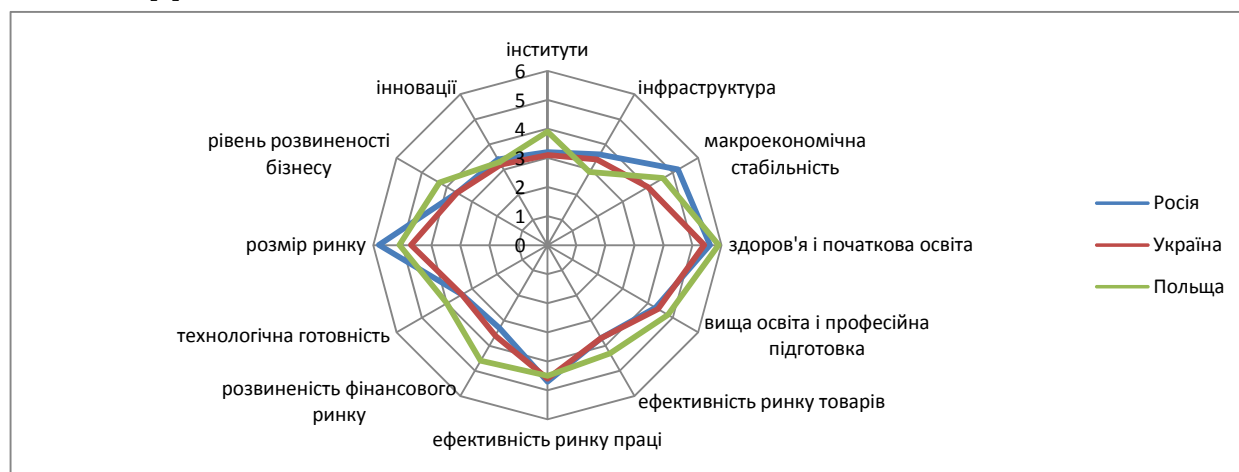

Рис. 2. Показники України в порівнянні з іншими країнами, 2009-2010 рр.

Найбільші позитивні зрушення за соціально-економічними показниками серед нових країн- членів ЄС відзначені в Польщі, яка піднялася на 7 позицій і зайняла 46-е місце цього року. Польща виграє за рахунок сильної освітньої системи й великого розміру ринку. Членство в ЄС забезпечує стимул і засоби для проведення реформ. Незважаючи на це, макроекономічна стабільність відзначається істотним спадом (з 50-го на 74-е місце) через фінансову кризу. Розумне регулювання фінансового ринку й великий розмір внутрішнього ринку допомогли Польщі витримати вплив глобального спаду й стати однією з найбільш економічно стабільних країн в регіоні.

Росія втратила 12 позицій цього року й зайняла 63-е місце. Сильними сторонами Росії є великий розмір ринку й сприятлива макроекономічна стабільність. Країна знаходиться нижче за інші крупні європейські країни, в основному із-за слабого розвитку інституційного середовища й низьких бізнес-стандартів. Однією з основних проблем є відчутна неефективність уряду (110-е місце), відсутність незалежності судочинства (116-е місце). До того ж, захист прав власності має дуже погані показники, які продовжують погіршуватися (122-е місце). Приватні інститути також отримали погані бали, а корпоративна етика в країні відкинула Росію на 110-е місце по цьому показнику.

Україна опустилася на 10 позицій і зайняла 82-е місце. З різким падінням попиту на експортну продукцію, девальвацією валюти й кризою фінансової системи, Україна зіштовхнулася зі складними проблемами за короткий проміжок часу. Однак, минулі спроби проведення реформ тривають, зокрема, удосконалення інституціонального середовища (120-е місце), стабілізація фінансового ринку (106-е місце) і поліпшення ефективності ринку товарів (109-е місце).

Питання про те, що потрібно робити нашій країні для подвоєння ВВП, як просуватися вперед, як будувати свою національну економіку, останнім часом обговорюються усе більш і більш активно. Для пошуку можливих розв'язків розумно було б проаналізувати досвід інших країн, зрозуміти, у чому секрет їх успіху. Такі дослідження могли б бути дуже корисні для визначення власного шляху. Для розв'язку цього питання використовуємо метод матриці координат (табл. 3) [5, с. 97].

При цьому порівнянні з іншими країнами очевидно, що сьогодні Україна не належить до числа найбільш успішних країн світу. За цими показниками більшість постсоціалістичних країн, які починали свій розвиток з таких же стартових позицій, як і Україна, вирвалися далеко вперед.

ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

Таблиця 3

Соціально-економічні показники країн, 2009-2010 рр.

Показники	Роки	Україна	Росія	Польща	Німеччина	США	Швейцарія
1. ВВП на душу населення, дол.	2009	6 400	15 200	17 800	34 200	46 400	41 600
	2008	7 500	16 300	17 600	35 900	48 100	42 500
2. Експорт, млрд. дол.	2009	41 49	295 6	134 7	1 187 0	994 7	190 1
	2008	67 72	471 6	178 4	1 498 0	1 277 0	241 3
3. Імпорт, млрд. дол.	2009	45 58	196 8	141 7	1 022 0	1 145 0	177 2
	2008	83 81	291 9	204 4	1 232 0	2 117 0	227 4
4. Чисельність населення, млн. чол.	2009	45 96	141 93	38 14	81 76	307 96	7 700
	2008	46 31	142	38 1	82 1	304 5	7 600
5. Прямі іноземні інвестиції, млрд. дол.	2009	46 99	255 6	167 9	1 021 0	2 398 0	395 6
	2008	41 77	491 2	161 4	1 027 0	2 367 0	405 1
6. Щільність населення на кв. км	2009	77	8,3	118	231	26,9	152
	2008	85	8	124	235	31	155
7. Середня заробітна плата, дол.	2009	240	670	1500	4500	2500	5435
	2008	143	550	1350	4215	2000	4800
8. Оборнений коефіцієнт рівня безробіття, (%)	2009	95,2	91,1	89	91,8	90,6	96,3
	2008	97,7	93,5	90,2	92,2	94,2	97,2
9. Оборнений коефіцієнт рівня інфляції, (%)	2009	83,5	88,1	96,6	100	99,3	99,4
	2008	74,8	85,9	95,8	97,3	96,2	97,6
10. Щільність іноземних туристів	2009	2,24	0,09	19,31	130,6	3,2	170,5
	2008	2,81	0,1	20,19	134,4	3,7	181,7

Порівняння індикаторів України з усередненим значенням відповідних показників для таких розвинених країн, як Польща, Росія, Німеччина, США, Швейцарія свідчить, що Україна суттєво уступає за показниками, пов'язаними з майбутніми інтелектуальними активами суспільства.

Практично всі країни-лідери, що добилися найбільш високих показників душевого ВВП і найбільш конкурентоспроможні в постіндустріальну епоху, мають наступні основні політико-економічні інститути: відкрита ринкова економіка, домінування приватної власності при твердому її захисті, ефективний і підконтрольний платникам податків державний апарат, публічні й прозорі компанії й фінансові установи.

В табл. 4 представлені основні результати міжнародної оцінки конкурентоспроможності національних економік країн.

Таблиця 4

Результати оцінки міжнародної конкурентоспроможності національних економік країн,
2009-2010 рр.

Країна	Роки	Україна	Росія	Польща	Німеччина	США	Швейцарія	Коефіцієнт вагомості	
Показники	1	2009	0,04	0,24	0,28	0,12	2	1,62	2
		2008	0,06	0,24	0,28	0,12	2	1,6	2
	2	2009	0,0009	0,06	0,01	1	0,64	0,04	1
		2008	0,0016	0,09	0,0144	1	0,81	0,04	1
	3	2009	0,0016	0,04	0,01	0,81	1	0,04	1
		2008	0,0016	0,02	0,01	0,36	1	0,01	1
	4	2009	0,0144	0,25	0,0144	0,09	1	0,0004	1
		2008	0,0225	0,25	0,0144	0,09	1	0,0004	1
	5	2009	0,0004	0,01	0,0049	0,16	1	0,04	1
		2008	0,0004	0,04	0,0049	0,16	1	0,04	1
	6	2009	0,09	0,0016	0,25	1	0,01	0,49	1
		2008	0,16	0,0009	0,25	1	0,02	0,49	1
7	2009	0,0016	0,0144	0,09	0,64	0,25	1	1	
	2008	0,0009	0,01	0,09	0,81	0,16	1	1	
8	2009	2,94	2,7	2,55	2,7	2,64	3	3	
	2008	3	2,76	2,55	2,64	2,82	2,94	3	
9	2009	2,07	2,31	2,76	3	2,94	2,94	3	
	2008	1,77	2,31	2,88	2,94	2,88	3	3	
10	2009	0,0001	0,0000003	0,01	0,64	0,0001	1	1	
	2008	0,0004	0,0000004	0,01	0,49	0,0004	1	1	
Сумарний показник	2009	5,15	5,63	5,97	10,16	11,48	13,11		
	2008	5,02	5,72	6,1	9,61	11,69	10,12		
Місто в ранжируваному ряді	2009	6	5	4	3	2	1		
	2008	6	5	4	3	1	2		

Уже загально визнаною є здатність інститутів сприяти або перешкоджати позитивним змінам в економіці й добробуті населення. В остаточному підсумку практика їх функціонування створює позитивні мотивації для підприємницької діяльності, інновацій, заощаджень і інвестицій. Досвід також показує, що відмінності в конкурентоспроможності між країнами й в остаточному підсумку в рівні їх добробуту багато в чому пояснюються гнучкістю й мінливістю інституціональної структури, характерної для них культури й пов'язаної із цим величиною розриву між існуючими правовими нормами й соціальними практиками: чим більш гнучкі й адаптивні інститути, тим менше розрив.

1. Аналіз рейтингів окремих країн по індексу глобальної конкурентоспроможності свідчить, що найвищу позицію в них займають високорозвинені країни з економікою, що базується на високих технологіях і інноваціях, розвиненій інфраструктурі й бізнес-культурі: Швейцарія, США, Сінгапур, Швеція, Данія і т.д. Останні місця в рейтингу займають країни, які характеризуються слабкою розвиненістю інфраструктури, низькою кваліфікацією робочої сили та неефективністю державного апарату.

2. Аналіз статистичних даних свідчить, що відмінними рисами постіндустріальних країн є перехід від товарно-орієнтованої до послуго-орієнтованої економіки. Виробничим ресурсом у подібних країнах є інформація й знання, а наукові розробки - головна рушійна сила економіки. Країни з ринковою економікою надзвичайно орієнтовані на експлуатацію природних ресурсів і виробництво сировинних матеріалів.

3. Конкурентоспроможність сучасних високорозвинених країн заснована, головним чином, на технологічних перевагах, у той час як відсталі країн - на ресурсних. Для України головним завданням при підвищенні рівня конкурентоспроможності являється реформування в таких напрямках, як інституціональне середовище, зміцнення фінансових ринків, підвищення ефективності товарних ринків.

Література

1. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: монографія – [Д.Т. Лук'яненко, А.М. Поручник, Л.Л. Антонюк та ін.]; за заг. ред. Д.Т. Лук'яненко, А.М. Поручника. – ТП. - К.: КНЕУ. 2006. – 816 с.

2. Домбровски М. Государство и постиндустриальная экономика [электронный ресурс] // Mode of access: <http://magazines.russ.ru/vestnik/2006/18/do12-pr.html>

3. Global Competitiveness Report 2009 – 2010 [электронный ресурс] // Mode of access: <http://www.weforum.org/pdf/GCR09/GCR20092010fullreport.pdf>

4. Крищенко Д.В. Визначення рівня конкурентоспроможності економіки України / Д.В. Крищенко // Зовнішня торгівля: право та економіка. – 2008. - №4. – С. 51-57

5. Зиновьев И.Ф. Методика экономических исследований : монография / И.Ф. Зиновьев, С.Г. Черемисина. – Симферополь: Таврия, 2005. – 176 с.

6. The World Factbook [электронный ресурс] // Mode of access: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html>

Рецензент доктор экон. наук, профессор Ф.В. Зиновьев

339.5 (477)

Вишняков В.М., к.е.н, профессор, Лотоцька І.М., магістрант,
Класичний Приватний Університет, м. Запоріжжя

НАПРЯМИ ЗМЕНШЕННЯ ВІД'ЄМНОГО САЛЬДО ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

Глобальна фінансово-економічна криза справляє негативний вплив на реальний сектор економіки України. Україна, як невелика відкрита економіка з обмеженим фінансовим ринком, має досить слабкий запас конкурентоспроможності для протистояння викликам світової кризи. Це зумовлює необхідність перегляду умов зовнішньоторговельної співпраці з метою активнішого використання заходів щодо мінімізації руйнівного впливу кризи на експортно-імпорتنу діяльність підприємств, а також на динаміку та якість економічного розвитку країни загалом.

Актуальність таких заходів обумовлена необхідністю:

зменшення дефіциту поточного рахунку платіжного балансу України в умовах різкого скорочення надходжень іноземних інвестицій і погіршення умов фінансування зовнішньої торгівлі;